

COMPENIUNTO

ILLÉS MÁRIA

A Fisher ráta és a beruházások gazdaságossági rangsora

KOVÁCS KÁRMEN

A vebleni hivalkodó fogyasztás elméletének továbbfejlődése
és újszerű megnyilvánulásai

SZABÓ ANDREA

A nominális árfolyam és a monetáris makrogazdasági
fundamentumok közötti
hosszú távú egyensúlyi kapcsolat tesztelése

FLASKÁR ANETT

A franchise mint irányítási forma szerepe a gazdaságban

LIPTÁK KATALIN

Az Észak-magyarországi régió
munkaerő-piaci folyamatainak vizsgálata

Szerkesztőbizottság:

Augusztinovics Mária, Bélyácz Iván, Bródy András,
Czeplédi Pál, Erdey László, Farkas Beáta, Gáll József, Hámori Balázs, Julius Horváth,
Kapás Judit (főszerkesztő), Láng Eszter, Makó Csaba,
Mihályi Péter, Muraközy László, Oblath Gábor, Palánkai Tibor, Pete Péter,
Polónyi István, Rác Margit, Szabó Katalin,
Szalavetz Andrea, Szanyi Miklós, Török Ádám, Varga Attila

Szerkesztőség:

KAPÁS JUDIT
főszerkesztő

ZSUBORI ERVIN
olvasószerkesztő

CZEGLÉDI PÁL
szerkesztőségi munkatárs

Felelős kiadó:

PETŐ KÁROLY
dékán

Kiadja a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Kara
4032 Debrecen, Böszörményi út 138. • E-mail: competitio@econ.unideb.hu

Web: <http://www.econ.unideb.hu>

Borítóterv: Láng Eszter • Nyomdai előkészítés: Gyarmati Imre

Készült a CenterPrint Kft. nyomdaüzemében.

Felelős vezető: Szabó Sándor

HU ISSN 1588-9645

Kapás Judit

Greenwichi időzóna az interdiszciplináris intézményi kutatásban

Beszámoló a World Interdisciplinary Network for Institutional Research első konferenciájáról (2014. szeptember 11–14., Old Royal Naval College, London)

A World Interdisciplinary Network for Institutional Research (WINIR) 2013-ban alakult, fő kezdeményezője az intézményi kutatások egyik prominens képviselője, Geoffrey Hodgson¹ (University of Hertfordshire) volt. A szervezet – köszönhetően Hodgson és kollégái szívós munkájának – nagyon rövid idő alatt mágnesként vonzotta magához a terület mértékadó kutatóit, és az intézményi kutatóknak az ISNIE² mellett a másik legjelentősebb világszervezetévé nőtte ki magát.³ A szervezet első konferenciája – amely 2014. szeptember 11-e és 14-e között zajlott Londonban, Greenwichben, az Old Naval College patinás épületeiben – kijelölte a „kezdő meridiánt” a szervezet számára mind szakmai színvonala, mind a szervezés minősége tekintetében.

Az *Institutions that Change the World* című konferencia szekciói felölelték az intézményi kutatások minden területét, s izgalmasan ötvözték a közgazdasági, jogi, szociológiai, politológiai és filozófiai megközelítéseket. A 190 résztvevő kutató gyümölcsöző „gondolatcseréinek” helyt adó szekciók közül egyediségük okán külön ki kell emelni a Ronald Coase emlékére és tiszteletére szervezett szekciót, valamint a Kornai János munkásságával foglalkozót. A plenáris előadók, a szervezet multidiszciplináris jellegének szellemében, öt különböző diszciplína területéről érkeztek: Kathleen Thelen (MIT) a politikatudományt, Katharina Pistor (Columbia University) a jogtudományt, Geoffrey Ingham (Cambridge University) a szociológiát, Timur Kuran (Duke University) a közgazdaságtudományt, Barry Smith (The State University of New York at Buffalo) a filozófiát képviselték. Nemzetközileg elismert, nagyon rangos kutatókból álló lista ez. Lehetetlen vállalkozás lenne teljes körű képet adni a kulcselőadásokról, nem beszélve az egész konferenciáról, így az alábbiakban egy bevallottan szubjektív válogatást nyújtok.

Kapás Judit egyetemi tanár a Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi Karán. E-mail: kapas.judit@econ.unideb.hu.

¹ Geoffrey Hodgson főszerkesztőként jegyzi a *Journal of Institutional Economics* folyóiratot, amely rendkívül fontos szerepet töltött be az utóbbi évtizedben az intézményi közgazdaságtani kutatások fejlesztésében, elismertségének és presztízsének növelésében. További információkért lásd: www.geoffrey-hodgson.info/.

² International Society for New Institutional Economics. További információkért lásd: www.isnie.org/.

³ A WINIR-nek több mint 500 tagja van, és valószínűleg a világ leggyorsabban növekvő tudományos szervezete lett.

Timur Kuran⁴ az iszlám világ intézményeinek legjelentősebb intézményi közgazdaságtani kutatója, aki munkáiban természetesen ötvözi a közgazdaságtant a gazdaságtörténettel. Egyik legfontosabb kutatási kérdése az, milyen szerepet játszottak az iszlám hagyományos intézményei a Közel-Kelet mai gyenge politikai és gazdasági intézményeinek kialakulásában. Kuran azt hangsúlyozza, hogy a Közel-Kelet elmaradottságát nem a gyarmatosítás, vagy földrajzi tényezők okozták, illetve okozták, s nem is önmagában az iszlám vallás, hanem azok az iszlám jogi intézmények, amelyek az iszlám kialakulása után elterjedtek a térségben és blokkolták a kapitalizmus fejlődéséhez szükséges intézmények kialakulását, például a magántőke akkumulációját vagy a személytelen cserét (Kuran 2012). *Institutional Roots of Authoritarian Rule in the Middle East: Political Legacies of the Islamic Waqf* című előadásában Kuran ez alkalommal az iszlám waqf szerepét elemezte. A waqf egy nagyon különleges, sajátos iszlám jogi megoldás volt arra, hogy bizonyos eszközöket magántulajdonban tartsanak, kívül az állam fennhatóságán – még akkor is, ha azt az uralkodó család tagjai hozták létre. A waqf, amely az iszlám jog alatt állt, különböző szolgáltatásokat (közjavakat), foglalkoztatást nyújtott egyéneknek. Bár az iszlám jog alatt a waqf állt legközelebb egy (nyugati típusú) autonóm magánintézményhez, ez sem tudott demokratikus politikai intézményekhez vezetni. Ahogy Kuran kifejtette, több ok miatt. Egyrészt, mivel a tőkét az alapító biztosította, politikai okokból kifolyólag az erőforrásokat nem nagyon lehetett átcsoportosítani. Másrészt, mivel bizonyos szolgáltatás nyújtására hozták létre, a waqf alapítója nem vett részt politikai koalíciókban. Harmadrészt, a waqf „menedzsmentje” nagyon különbözött a nyugati típusú vállalatokétól: nem vonta be a szolgáltatások élvezőit az irányításba, s mind a rugalmasság, mind a részvétel (participáció) nagyon alacsony szinten volt jelen a waqf-ban. Következésképpen, a waqf nem szolgálta a civil társadalom fejlődését, sokkal inkább az autokratikus uralkodás szabályait erősítette.

A jogi intézmények szerepét több más résztvevő is vizsgálta. Élvezetes előadást hallhattunk többek között a bírói függetlenség és a gazdasági növekedés összefüggéseiről *Economic Growth and Judicial Independence, a Dozen Years On: Cross-Country Evidence Using an Updated Set of Indicators* címmel. A szerzők, Stefan Voigt (Hamburgi Egyetem) és Lars Feld (Heidelbergi Egyetem) – akikhez ez alkalommal Jerg Gutmann (Hamburgi Egyetem) is társult – egy 11 évvel korábbi, nagy visszhangot kiváltott kutatásukat (Feld-Voigt 2003) ismételték meg úgy, hogy az általuk bevezetett *de jure* és *de facto* bírói függetlenség mértéket újból meghatározták. Ahogy korábban Feld és Voigt (2003) leírták, a *de jure* bírói függetlenség az, amit a jog „mond”, a *de facto* bírói függetlenség pedig az, amit a jog „tesz”. Most a szerzők frissítették e két mutatót, ismételten adatokat gyűjtve. Az 1990 és 2008 közötti periódusra 104 országot vizsgálva azt találták, hogy az egy főre jutó GDP-vel csak a *de facto* index korrelál szignifikánsan, valamint ezen index javulása szignifikáns pozitív kapcsolatban áll az egy főre jutó GDP növekedésével, és ez a hatás nem különbözik a magas és alacsony jövedelmű országokban. Az eredmények minden tekintetben megerősítették a szerzők korábbi vizsgálatainak eredményeit, meggyőzően bizonyítva, hogy a jog csak akkor képes a bizonytalanságot csökkenteni, ha a törvény szavát be is tartják. Ilyenkor az egyének hosszabb időhorizonttal rendelkeznek, ami magasabb beruházáshoz vezet, így járulva hozzá a gazdasági növekedéshez.

A politikai intézményeket kutató szekció egyetlen intézményi közgazdaságtani konferenciáról sem hiányozhat; így volt ez Londonban is. Ebben a szekcióban öt nagyon érdekes

⁴ Információért lásd: <http://econ.duke.edu/people/kuran>.

előadás hangzott el. Ezek között Christian Bjørnskov (Aarhus University) és Martin Rode (University of Navarra) előadása arról szólt, hogy a politikai rezsimváltások milyen hatással vannak a kereskedelempolitikára. Azt találták, hogy a rezsimtípus és a kormány ideológiája a munkában relatíve gazdag országokban befolyásolja a kereskedelempolitikát, viszont a tőkében relatíve gazdag országokban nincs hatása a rezsimnek, függetlenül az ideológiától. Maurizio Liscandra és Emanuele Millemaci (University of Messina) *The Economic Effect of Corruption in Italy: A Regional Panel Analysis* című előadásukban Olaszország régiói tekintetében vizsgálták a korrupció és a gazdasági növekedés kapcsolatát panel regresszió formájában, az 1968 és 2011 közötti periódusra. A szerzők többféle specifikációt is alkalmaztak annak érdekében, hogy csökkentsék a rövid távú fluktuációk és az endogenitás kockázatát. Eredményeik alátámasztják, hogy a korrupció aláássa a gazdasági növekedést. *Inequality and Democracy in the UK* című előadásukban Anna Soci (University of Bologna), Anna Maccagnan (University of Bologna) és Daniela Mantovani (University of Modena) a növekvő egyenlőtlenség demokráciára gyakorolt hatását vizsgálták. Elemzésük egyedisége abban állt, hogy nem ország-keresztmetszeti vizsgálatot végeztek, hanem egyetlen országra, az Egyesült Királyságra összpontosítottak, természetesen hosszú távon. A szokásos Gini mutató helyett is többféle egyenlőtlenség-mértéket használtak, a demokrácia minőségének mérésére pedig az Eurobarometer felméréseinek eredményeire alapoztak. Logit modelleket használva azt találták, hogy a növekvő egyenlőtlenség rontja a demokrácia minőségének percepcióját.

A vállalatelméleti szekcióban négy előadás hangzott el, és érdekes módon valamennyi a *corporation* irányzathoz tartozott. Richard Langlois (University of Connecticut) vállalatelméleti munkásságában egy újabb nagyobb szabású projekt, a *The Corporation and the Twentieth Century* egy részletével ismerkedhettünk meg. A projekt bevallottan a chandleri modern nagyvállalat (*Langlois 2007*) és a *visible hand* – *wanishing hand* (*Langlois 2003*) kutatásokat folytatja, megőrizve így a szerző briliáns intézményi-gazdaságtörténeti megközelítésmódját. Langlois előadásában leginkább azzal foglalkozott, hogy beépítse a politikai intézmények szerepét annak magyarázatába, hogy a nagyvállalatok miként fejlődtek az Egyesült Államokban az 1910-es évektől az 1970-es évekig. Érdeklődéssel várjuk a projekt eredményeként megszülető könyvet.

Az intézmények változásával és evolúciójával, a metodológiai kérdésekkel, a makro-ökonómiai pénzügyekkel, a gazdasági növekedéssel vagy az intézmények és az innováció kapcsolatával foglalkozó szekciók nem hiányozhattak a programból, viszont a londoni konferencia mindenképpen egyedi volt abban, hogy néhány új, izgalmas témát kutató szekciót is napirendre tűzött. A már említett Coase és Kornai szekciók mellett ezek közé tartoztak az egy-egy földrajzi régió intézményi sajátosságaival foglalkozók, így Latin-Amerika, Palesztina, az átmeneti országok és Ázsia is terítékre kerültek. Rendkívül izgalmas volt például a dél-koreai Sung-Bae Kim (Soongsil University) előadása Hongkong sajátos fejlődésének intézményei tényezőiről *Replicating Hong Kong: Is it a Viable Economic Development Strategy for Developing Countries?* címmel. A szerző Paul Romer *Charter Cities*⁵ ötletét „tesztelte” esettanulmányszerűen. Romer (2010) a kínai különleges gazdasági övezetek és abban Shenzhen városa, valamint Hongkong példája nyomán amellel érvelt, hogy a fejlődő világnak új „szabályokat”, azaz új politikai és jogi intézményeket kell találnia a fejlődéshez. Sung-Bae Kim intézményi elemzésének következtetése azonban

⁵ Romer javaslatának részleteiről lásd: <http://paulromer.net/tag/charter-cities/>.

az, hogy a *charter city* ötlet nem életképes a fejlődő világban, elsősorban azért, mert a gazdasági növekedés bizonyos fokú demokráciát igényel (relatívén azonos hozzáférést az erőforrásokhoz), és mivel a politikai intézmények – Acemoglu és szerzőtársai (2005) szellemében – meghatározzák a gazdasági intézményeket, a fejlődés korai szakaszában kiépülő rossz politikai intézmények hátrányosak lesznek a gazdasági növekedésre nézve. Ez a következtetés éppen ellentétes Paul Romer ötletével.

A kínai Michelle Yan Liu *Understand China's Miracle* című előadásában Kína gazdasági fejlődésének intézményi tényezőit elemezte. A kínai csodát nagyon sokan kutatják; Yan Liu előadását az tette egyedivé, hogy az intézményi változás elméleteinek keretében vizsgálta a kérdést. Először is megállapította, hogy ezek az elméletek nem érvényesek Kínára, másrészt az ottani intézményi fejlődés nem endogén, és bár a kormányzat kezdeményezte azt, mégsem teljesen kikényszerített. Az előadó bemutatta a kínai intézményi változások előnyeit és hátrányait, majd az útfüggőség kapcsán azt a kérdést is vizsgálta, vajon a kínai klasszikus filozófusok megteremtették-e az ország fejlődésének kulturális gyökereit abban az értelemben, ahogy azt a felvilágosodás tette Európában.

A Ronald Coase emlékére szervezett szekció váltotta ki a legnagyobb érdeklődést – nem kell magyarázni, miért. Mind a négy ottani előadás rendkívül érdekes és magas színvonalú volt. Két francia kutató, Élodie Bertrand (Université de Paris 1) és Alain Marciano (Université de Montpollier) *Coase, Cost Divergences And Market Failures* című előadásukban Coase két méltatlanul elfelejtett – a természetes monopólium határköltéség alapú árazásáról és a határköltéség árazás problémáiról szóló – cikkét (Coase 1946a, 1946b) „élesztették fel”, bemutatva azok jelentőségét és kapcsolatát *The Problem of Social Cost* című munkával (Coase 1960). Ugo Pagano (University of Siena) és Massimiliano Vatiéro (Università della Svizzera italiana) *Costly Institutions as Substitutes: Novelty and Limits of the Coasian Approach* címmel tartottak előadást. Kiindulópontjuk az a coase-i nézet volt, miszerint a különféle intézményi megoldások – beleértve a piacot is – egymás helyettesítői, és költségekkel járnak. Amellett, hogy hangsúlyozták a coase-i keret újdonságát, két fontos korlátját is elemezték: (1) az intézmények a költséges voltak mellett jelentős mértékben komplementerek is; (2) az intézményi komplementaritás magában foglalja a gazdasági rendszerek evolúcióját, s ebben a piac egy metaintézmény. Ranjan Ghosh (Humboldt University) és Ning Wang (The Ronald Coase Institute) Coase metodológiai pragmatizmusát elemezték előadásukban (*The Methodological Pragmatism of Coase*). David Campbell (Lancaster University) és Matthias Klaes (University of Dundee) *What Did Ronald Coase Know About the Law of Tort?* című előadásukban a *The Problem of Social Cost* című cikkben Coase által említett egyik eset, a *Sturges v. Bridgman*⁶ kapcsán kritika alá került szerző „védelmében” elemezték újra nézeteit. Bár Coase 1960-as írása a legtöbbet hivatkozott a közgazdaságtanban, az értelmezésének részletei körüli viták a mai napig nem csitulnak.

Talán e rövid áttekintés is bizonyítja, hogy a WINIR sikeresen elrajtolt a greenwichi meridiántól, és remélhetőleg éves konferenciái alkalmával a Föld más hosszúsági körein is hasonló színvonalú seregszemléje lesz a világ intézményi kutatóinak.

⁶ A *Sturges v. Bridgman* egy 1879-ből származó jogeset a doktor és a cukrász között arról, hogy a tulajdon használatának mi szab korlátot. Lásd erről: Coase (1960).

Hivatkozások

- Acemoglu, D. – Johnson, S. – Robinson, J. (2005): *Institutions as the Fundamental Cause of Long-Run Growth*. In: Aghion, Ph. – Durlauf, S. N. (eds.): *Handbook of Economic Growth, Volume 1A*. North Holland, Amsterdam:385–472.
- Coase, R. H. (1946a): *Monopoly Pricing with Interrelated Costs and Demands*. *Economica*, Vol. 13, No. 52:278–294.
- Coase, R. H. (1946b): *The Marginal Cost Controversy*. *Economica*, Vol. 13, No. 51:169–182.
- Coase, R. H. (1960): *The Problem of Social Cost*. *Journal of Law and Economics*, Vol. 3:1–44.
- Feld, L. P. – Voigt, S. (2003): *Economic Growth and Judicial Independence: Cross Country Evidence Using a New Set of Indicators*. *European Journal of Political Economy*, Vol. 19, No. 3:497–527.
- Kuran, T. (2012): *The Long Divergence: How Islamic Law Held Back the Middle East*. Princeton University Press, Princeton.
- Langlois, R. N. (2003): *The Vanishing Hand: the Changing Dynamics of Industrial Capitalism*. *Industrial and Corporate Change*, Vol. 12, No. 2:351–385.
- Langlois, R. N. (2007): *The Dynamics of Industrial Capitalism. Schumpeter, Chandler, and the New Economy*. Routledge, London.
- Romer, P. (2010): *Technology, Rules, and Progress: The Case for Charter Cities*. *Center for Global Development*.
Elérhető: www-wcs.stern.nyu.edu/cons/groups/content/documents/webasset/con_035432.pdf.